

ข้อมูลชุมชนบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนบ้านทุ่งยาวได้เริ่มก่อร่างบุกเบิกขึ้นในปีพ.ศ.2458 โดยชาวบ้านจากบ้านป่าสัก-สันคะยอม จำนวน 6 ครอบครัวได้อพยพข้ามภูเขาทางทิศตะวันออกเป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร หนีภาวะความแห้งแล้งขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค และที่ดินทำกินไม่เพียงพอ เพื่อหาที่ทำกินใหม่พอมายังบริเวณนี้พบป่าเบญจพรรณที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีที่ราบกว้างใหญ่ระหว่างภูเขามีสล่าน้ำไหลผ่าน จึงได้ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมแม่น้ำสารนี้ หลังจากนั้นก็มีชาวบ้านที่เป็นญาติพี่น้องได้ทยอยกันอพยพตามมาสมทบ จนมีประมาณ 20 กว่าหลังคาเรือน จึงได้มีการแต่งตั้ง “แกบ้าน” (ผู้ใหญ่บ้าน) ขึ้น ในปีพ.ศ. 2466 โดยมีพ่อหลวงเครื่อง พยัคฆ์ลัก เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก

และในปีพ.ศ. 2466 ได้มีการขุดเหมืองฝายส่งน้ำจากลำน้ำแม่สารเข้าสู่ท้องนา ซึ่งเปรียบประดุจการวางรากฐานทางการเกษตรที่สำคัญให้กับลูกหลาน จนถึงปัจจุบันนี้ รวมระยะทางในการขุดเหมืองฝายทั้งสิ้น 4 กิโลเมตร ในช่วงของการขุดลำเหมือง ได้ขุดผ่านป่าที่ประกอบไปด้วยไม้ขนาดใหญ่ขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น ไม้สัก ไม้แดง และไม้ตะเคียน ชาวบ้านที่ไปช่วยกันขุดลำเหมืองสังเกตเห็นน้ำซับไหลออกมาจากต้นไม้นี้ และมีน้ำไหลออกมาตลอดทั้งปี ชาวบ้านจึงเรียกป่าบริเวณนี้ว่า “ป่าน้ำจ๋า” และพ่อหลวงเครื่อง ได้ประกาศให้พื้นที่ป่าในเขตป่าน้ำจ๋า ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 60 ไร่ เป็นเขตป่าต้นน้ำ ห้ามจำจองพื้นที่ และห้ามตัดไม้ทุกชนิดในป่าบริเวณนี้ ซึ่งเป็นจุดกำเนิดที่ทำให้การดูแลรักษาป่าของชาวบ้านทุ่งยาวขยายมาเป็น 2500 ไร่ในปัจจุบัน

2. ข้อมูลกายภาพ/บริบทพื้นที่

มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 5,647.10 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านจำขี้มด อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านป่าบ่วย ตำบลศรีบัวบาน อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านแม่ตูด อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านสันคะยอม และบ้านป่าตึงงาม ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ลักษณะพื้นที่เป็นรูปตัวแอล ภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาขุนตาล พื้นที่ประมาณ 2,500 ไร่ของหมู่บ้านเป็นป่าชุมชน มีสภาพเป็นป่าเบญจพรรณ มีไม้สักเป็นไม้เด่นของพื้นที่ และส่วนพื้นที่สูงเป็นดินปนหินกรวดเป็นป่าเต็งรัง มีไม้เหียงขึ้นอยู่เต็มระหว่างหุบเขา โดยพื้นที่ด้านทิศเหนือของหมู่บ้านเป็นพื้นที่นายาลงทางทิศใต้ซึ่งเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน “ทุ่งยาว” มีลำน้ำแม่สารไหลผ่านหมู่บ้านลำน้ำนี้มีแหล่งต้นน้ำจากดอยผาช่อและดอยน้ำจ๋า ในเขตป่าชุมชน

3. ข้อมูลประชากร

ชาวบ้านทุ่งยาวเป็นชาวไทยยอง สันนิษฐานว่าแต่เดิมชาวไทยยองอยู่ที่เมืองของประเทศพม่า พระเจ้ากาวิละ กษัตริย์ผู้ครองเมืองเชียงใหม่ได้กวาดต้อนพลเมืองชาวไทยยองมาอยู่ที่เมืองลำพูน ภายใต้นโยบายการรวบรวมกำลังคนให้เป็นปึกแผ่นหรือที่เรียกว่ายุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ผู้คนที่ถูกกวาดต้อนได้มาตั้งถิ่น

ฐานบริเวณหมู่บ้านเวียงยองและอำเภอป่าซาง อันเป็นทำเลลุ่มน้ำ เมื่อมีผู้คนจำนวนมากขึ้นเกิดความแออัดคับแคบจึงได้ขยับขยายออกไปตั้งถิ่นฐานบางกลุ่มอพยพไปตั้งหมู่บ้านแถบชายป่าเขาทางด้านทิศตะวันออกของเมืองลำพูน แถบลำน้ำแม่ทาและลุ่มน้ำแม่สาร

ประชากรรวมทั้งหมู่บ้านมีประมาณ 286 ครัวเรือน

4. การศึกษา/ศาสนา

ในอดีตที่รัฐยังไม่สามารถจัดการศึกษาได้ทั่วถึงผู้ที่สนใจใฝ่หาความรู้ต้องไปบวชเรียนที่วัดในเมือง ต่อมาจึงได้ใช้สถานที่วัดทุ่งยาวเป็นโรงเรียนเมื่อปีพ.ศ. 2482 ต่อมาจำนวนนักเรียนได้เพิ่มขึ้นจนอาคารเรียนคับแคบ จึงได้ย้ายโรงเรียนไปตั้งอยู่ติดป่าเชิงเขาในปีพ.ศ. 2513 จนถึงปัจจุบัน โดยเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และเปิดโรงเรียนขยายโอกาส ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ซึ่งมีการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นบ้านทุ่งยาวด้วย หลังจากนั้นส่วนใหญ่จะเข้าไปศึกษาต่อในตัวเมืองลำพูน

ด้านศาสนา วัดทุ่งยาวได้รับการวางรากฐานมาตั้งแต่สมัยพ่อหลวงเครื่อง พยัคฆ์ โดย มี พระคำมูล อภิวิงโส เจ้าอาวาสวัดทุ่งยาว ในสมัยนั้นเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงร่วมกับพ่อหลวงเครื่องและชุมชนในการจัดการศึกษาในวัดและการพัฒนาวัดทุ่งยาว

5. สุขภาพ/สาธารณสุข/โรค

ถนนเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางตลอดสาย

บ้านทุ่งยาวมีระบบน้ำประปาหมู่บ้านจากน้ำใต้ดิน ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ดื่มน้ำประปาเพราะเชื่อว่าน้ำเสียปนเปื้อนลงไปใต้ดินปนอยู่กับน้ำประปา เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือประมาณ 10 กิโลเมตร ส่วนน้ำฝนชาวบ้านไม่นิยมนำมาดื่มเช่นกัน เพราะคิดว่าในอากาศมีควันเสียและสารพิษปนมากับน้ำฝนด้วย ชาวบ้านจึงดื่มน้ำบรรจุขวดที่มีรถบรรทุกน้ำจากโรงงานมาส่งถึงบ้าน

6. อาชีพ รายได้ ภาวะหนี้สิน

ในช่วงบุกเบิกเริ่มต้นชาวบ้านทุ่งยาวมีอาชีพทำไร่ไถ้อย ต่อมาเมื่อมีการสร้างระบบเหมืองฝายสามารถทดน้ำจากลำน้ำแม่สารมาได้ จึงเปลี่ยนมาทำ นา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนทุ่งยาว อาชีพรองลงมาได้แก่ ทำสวนปลูกลำไย ปลูกพืชผักสวนครัวต่างๆ และรับจ้างทั่วไป ส่วนคนวัยหนุ่มสาวจะไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ

7. วัฒนธรรม/ความเชื่อ

บ้านทุ่งยาวมีลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับสังคมภาคเหนือ มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ซึ่งเอื้อต่อความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่างๆ การจัดงานประเพณี ตลอดจนการจัดการความขัดแย้งต่างๆ ในชุมชน ดังนั้นความสัมพันธ์ทางเครือญาติจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อความเป็นชุมชนของบ้านทุ่งยาว นอกจากนี้ชาวบ้านทุ่งยาวยังมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางนิเวศน์ท้องถิ่นจะสังเกตเห็นได้จากนามสกุลของชาวบ้านแต่เดิมจะลงท้ายด้วย “สัก” โดยเมื่อนับรวมทั้งหมู่บ้านแล้วมีนามสกุลที่ลงท้ายด้วย “สัก” เช่น พยัคฆ์สัก กันไชยสัก มูลสัก หมุดสัก ขาสัก และวรรณสัก เป็นต้น สิ่งนี้ได้สะท้อนถึงลักษณะพื้นที่ป่าแถบนี้ที่มีต้นสักขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงได้นำชื่อต้นสักมาตั้งต่อท้ายเป็นนามสกุลของตนเอง

กล่องข้อความที่ 1 ระบบเหมืองฝายแล้วเสร็จในปีพ.ศ. 2467 พ่อหลวงเครื่องจึงได้แบ่งที่ดินทำกินให้กับลูกบ้านที่ร่วมขุดเหมืองสร้างฝายคนละ 10 ไร่ เพื่อทำนา

ประเพณีที่สำคัญของชุมชนได้แก่ การล้างเหมือง (ทำความสะอาดร่องเหมือง) ในวันอังคารแรกของเดือน 9 เหนือ(เดือนมิถุนายน) การเลี้ยงผีฝาย การสืบชะตาป่า ซึ่งจะจัดขึ้นพร้อมกันใน วันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 9 เหนือของทุกปี และการเลี้ยงผีเสื้อบ้านในวันแรม 9 ค่ำ เดือน 9 เหนือ นอกจากนี้ยังมีการเช่นไหว้ศาลเจ้าพ่ออยู่ ค่ำ ผู้ช่วยดูแลรักษาป่า โดยตั้งศาลไว้บริเวณต้นตะเคียนใหญ่ในพื้นที่ป่าน้ำจืดของหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี

8. กลุ่ม/องค์กร

การรวมกลุ่มทางสังคมมีความสัมพันธ์กันในหลายลักษณะด้วยกัน ดังนี้

1. กลุ่มหมวดบ้าน มีการแบ่งหมวดบ้านออกเป็น 11 หมวด แต่ละหมวดมีสมาชิกประมาณ 10-20 คนหรือเรือน การตั้งหัวหน้าหมวดจะได้รับการคัดเลือกมาจากสมาชิกเรียกว่า “หัวหน้าป้อม” หัวหน้าป้อมเป็นผู้ที่รับผิดชอบดูแลประสานงานในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนและการระดมเงิน แรงงานสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งหัวหน้าป้อมและรองหัวหน้าป้อมจะได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวด้วย

2. กลุ่มเหมืองฝาย เป็นกลุ่มที่เก่าแก่ที่สุดองค์กรหนึ่งที่สะท้อนถึงความเป็นชุมชนในภาคเหนือ ระบบเหมืองฝายบ้านทุ่งยาวสร้างเสร็จในสมัยพ่อหลวงเครื่อง พยัคฆ์ ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งเป็น “แก่ฝาย” คนแรกและมีสัญญาเหมืองฝายที่เปรียบเสมือนข้อตกลงของสมาชิกในการควบคุมจัดระบบการแบ่งปันน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเป็นธรรม รวมทั้งการจัดสรรแรงงาน และการลงโทษผู้กระทำผิด

3. กลุ่มฉาบปทิจ โดยสมาชิกทุกหลังคาเรือนจะมาร่วมงานศพพร้อมกับนำข้าวสารจำนวน 1 ลิตร และไม้พินมาสุมทบ และมีคณะกรรมการเก็บเงินช่วยเหลือสมาชิกอีก หลังคาละ 100 บาทเพื่อมอบให้ครัวเรือนเจ้าภาพงานศพ

กลุ่มองค์กรที่รวมตัวกันเพื่อทำหน้าที่เฉพาะอย่าง ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มธนาคารหมู่บ้านทุ่งยาว และกลุ่มเยาวชน เป็นต้น

9. ประชาชน/ผู้รู้ชุมชน

ยังไม่มีข้อมูล

10. การจัดการทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า)

10.1 การพึ่งพิงทรัพยากร

ชุมชนบ้านทุ่งยาวมีวิถีชีวิตและความผูกพันกับทรัพยากรมาแต่อดีต ด้วยพื้นที่รอบหมู่บ้านเป็นภูเขาที่อุดมไปด้วยป่าธรรมชาติประเภทป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง ชาวบ้านจึงได้ใช้ประโยชน์จากป่าทั้งเป็นแหล่งอาหาร ยาสมุนไพร ซึ่งสามารถพึ่งพิงได้ตลอดทั้งปี โดยในช่วงฤดูฝนจะมีผักป่า หน่อไม้ ผลไม้ป่า และเห็ดต่างๆ เช่น เห็ดโคน เห็ดหล่ม เห็ดเผาะ เห็ดไซ่ห่าน และเห็ดขมิ้น เป็นต้น ส่วนหนึ่งชาวบ้านจะนำมากินในครัวเรือนที่เหลือก็จะขายโดยมีรถมารับซื้อถึงบ้าน รวมทั้งมีคนจากภายนอกเข้ามาเก็บหาอีกด้วย (คณะกรรมการป่าชุมชนอนุญาตให้คนภายนอกเข้ามาเก็บหาเฉพาะเห็ดต่างๆ ได้เนื่องจากเห็ดเป็นทรัพยากรที่ออกมาทุกปี โดยคนภายนอกจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนด้วย) ส่วนในช่วงฤดูหนาวใบตองตึง (ยางพลวง) จะเริ่มแก่ ชาวบ้านจะเก็บมาใช้มุงหลังคาแล้วไก่ แล้วเปิด หรือนำไปขาย เมื่อเข้าฤดูร้อนชาวบ้านจะเข้าป่าหาไขมดแดง เก็บผักหวานป่า

ด้านทรัพยากรน้ำมีลำน้ำที่สำคัญไหลผ่านหมู่บ้านคือลำ น้ำแม่สาร ชุมชนได้อาศัยน้ำจากป่าเพื่อการเกษตร โดยมีการจัดการน้ำด้วยระบบเหมืองฝายตามลำน้ำแม่สาร

10.2 พัฒนาการในการจัดการป่าของชุมชน

พ.ศ. 2458

- ชาวบ้านเข้ามาตั้งถิ่นฐาน บุกเบิกพื้นที่ป่าเป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำไร่ไถ

พ.ศ. 2466

- มีการขุดเหมืองสร้างฝาย เพื่อทดน้ำจากลำน้ำแม่สารช่วงของการขุดเหมืองได้ผ่านป่าที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น ไม้สัก ไม้แดง ไม้ตะเคียน และมีน้ำซับไหลออกมาตลอดทั้งปี ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ป่าน้ำจ๋า” เป็นบริเวณป่าต้นน้ำ และบทเรียนการขาดแคลนน้ำในอดีตทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของน้ำ จึงได้เริ่มอนุรักษ์ป่าไม้ โดยประกาศให้พื้นที่ป่าบริเวณนี้ประมาณ 60 ไร่ ให้เป็นเขตป่าน้ำจ๋า ห้ามจับจองพื้นที่และห้ามตัดไม้ทุกชนิด

พ.ศ. 2469

- ได้มีการสร้างทางรถไฟสายเชียงใหม่-กรุงเทพฯ ทำให้ป่าไม้บริเวณบ้านทุ่งยาวถูกสัมปทานเพื่อทำหมอนรางรถไฟ และพื้นที่สำหรับรถจักรไอน้ำ ยกเว้นบริเวณป่าน้ำจ๋า
- มีการร่างสัญญาเหมืองฝายขึ้นเป็นฉบับแรกเพื่อสร้างกฎระเบียบในการจัดการระบบเหมืองฝายร่วมกัน

พ.ศ. 2488

- มีการลักลอบตัดไม้เถื่อนเพื่อการค้า โดยอดีตเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้หลอกขายใบอนุญาตทำไม้ให้กับชาวบ้าน ทำให้ไม้สักบริเวณหัวไร่ปลายนาและรอบหมู่บ้านถูกตัดทำลาย

พ.ศ. 2492

- พ่อหลวงสม มุลสัก ได้ตั้งกฎเกณฑ์การลงโทษผู้ที่ ทำการฝ่าฝืนลักลอบตัดไม้ โดยปรับตั้งแต่ 20 บาท

พ.ศ. 2496

- พ่อหลวงเขียว สมโชติ ได้วางกฎเกณฑ์รักษาป่า และเริ่มมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เรียกว่า “สัญญาการรักษาป่า” โดยพ่อหลวงบ้านและแก่ฝ่ายมีอำนาจตัดสินลงโทษผู้กระทำผิดต่อป่าได้

พ.ศ. 2511

- มีการตัดไม้เพื่อเผาถ่านเป็นจำนวนมาก และเกิดภาวะความแห้งแล้ง ไม่มีฝักป่า ไม่มีเห็ด และไม่มีแมกกระทิงไข่มดแดง
- พ่อหลวงสนั่น สินธร และชาวบ้านจึงมีมติขยายพื้นที่รักษาป่าและฟื้นฟูป่า จากพื้นที่ป่าน้ำจ๋า 60 ไร่ ขยายเป็น 800 ไร่ โดยป้องกันรักษาพื้นที่และปล่อยให้ป่าฟื้นตัวเองตามธรรมชาติ

พ.ศ. 2517

- กลุ่มชาวบ้านจากบ้านป่าเหว ตำบลลูโม่ง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จำนวนประมาณ 300 คน ได้เข้ามาจับจองที่ดินในเขตป่าน้ำจ๋า และที่ดินที่ติดกับป่าน้ำจ๋า บริเวณกึ่งข้างเผือก ชาวบ้านทุ่งยาวจึงยื่นหนังสือร้องเรียนต่อนายอำเภอแต่ไม่ได้รับการตอบสนอง จึงรวม มกันไปชุมนุมร้องเรียนที่ศาลากลางจังหวัดลำพูน ม .ล.ภคสุ กำภู ผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูนในสมัยนั้นจึงตัดสินความให้ชาวบ้านทุ่งยาวรักษาป่าต่อไปและชาวบ้านป่าเหวจึงอพยพล่าถอยออกไป

พ.ศ. 2520

- สมัยพ่อหลวงประจวบ กันไชยสัก ได้ขยายพื้นที่รักษาป่า ไปจนถึงแนวติดต่อกับบ้านหนองหล่ม รวมพื้นที่ประมาณ 2,000 กว่าไร่
- ได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านรักษาป่าดีเด่น จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

พ.ศ. 2526

- ชาวบ้านทุ่งยาวประมาณ 20 คน ได้เข้าไปบุกกรุกถางป่าบริเวณกิวข้างฝือก เนื่องจากเป็นที่ราบระหว่างภูเขา เนื้อที่ประมาณ 50 ไร่ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีมติให้กลุ่มคนที่บุกกรุกถอนตัวออกจากพื้นที่นั้น คณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านจึงได้ช่วยกันฟื้นฟูป่าน้ำกล้ำสักจากป่าไม้จังหวัดมาปลูกบริเวณป่าที่ถูกถางนั้น

พ.ศ. 2527

- โครงการปฏิรูปการเกษตรและพัฒนาชนบท จังหวัดลำพูน ได้เริ่มเข้ามาทำงานกับชุมชน ในเรื่องการทำเกษตรอย่างยั่งยืนและการจัดการป่า

พ.ศ. 2530

- กรมป่าไม้จะประกาศเขตป่าของบ้านทุ่งยาวเป็นวนอุทยานแห่งชาติ โดยชาวบ้านได้คัดค้านไม่ต้องการและไม่เห็นด้วยเนื่องจากป่าผืนนี้ชาวบ้านได้ช่วยกันดูแลรักษาและชาวบ้านสามารถดูแลรักษาป่าได้ด้วยวิธีของชุมชนเอง

พ.ศ. 2532

- เกิดกระแสการตื่นตัวเรื่องป่าชุมชน ซึ่งการดูแลรักษาป่าของชาวบ้านทุ่งยาวในช่วงที่ผ่านมาไม่ได้เกิดจากแนวคิดป่าชุมชน แต่เกิดจากความสำนึกหวงแหนป่าของชุมชน แต่ก็สอดคล้องกับแนวคิดป่าชุมชน ทำให้บ้านทุ่งยาวได้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องป่าชุมชนแห่งหนึ่งของภาคเหนือ ส่งผลให้เกิดองค์กรป่าชุมชนขยายไปตามจังหวัดต่างๆ เกิดเป็นเครือข่ายป่าชุมชนขึ้น

พ.ศ. 2534-2539

- การขยายตัวของเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ทำให้ผู้ชายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากขึ้น ทำให้ผู้หญิงต้องแบกรับภาระเพิ่มขึ้นรวมทั้งต้องรักษาป่าชุมชนด้วย ทำให้แกนนำแม่บ้านบางคนได้รับคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งต้องช่วยดูแลจัดการป่าชุมชน และต้อนรับคณะที่เข้ามาดูงาน บทบาทของผู้หญิงทุ่งยาวจึงมีส่วนร่วมในการจัดการป่ามากขึ้นเป็นลำดับ

พ.ศ. 2541

- กลุ่มแม่บ้านทุ่งยาวได้ทำการสำรวจและเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนและได้ทำการสรุปข้อมูลนำเสนอต่อที่ประชุมหมู่บ้าน ผลจากการสำรวจในครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของหมู่บ้าน

พ.ศ. 2542

- สมัยพ่อหลวงจรลี ขาสัก ได้ขยายพื้นที่ป่าชุมชนเป็น 2,500 ไร่
- จัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว เนื่องจากได้มีการแยกพื้นที่การปกครองออกเป็นหมู่บ้าน 12 บ้านทุ่งยาวเหนือ ทำให้การจัดการป่าชุมชนซึ่งถือว่าเป็นป่าหน้าหมู่บ้าน ทั้งสองหมู่บ้านจึงต้องร่วมกันดูแลจัดการ โดยคณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยตัวแทนจากทั้งสองหมู่บ้าน เพื่อให้การทำงานมีเอกภาพ
- เข้าร่วมสมัชชาป่าชุมชนภาคเหนือ เพื่อผลักดันพรบ. ป่าชุมชน
- ป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวได้เป็นศูนย์เรียนรู้เรื่องป่าชุมชนของภาคเหนือ

10.3 รูปแบบการจัดการป่า

การจัดการป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวมีคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบหลัก โดยคณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยตัวแทนจากหมู่ที่ 7 บ้านทุ่งยาว และหมู่ที่ 12 บ้านทุ่งยาวเหนือ ประกอบด้วย ตัวแทนหัวหน้าป้อมบ้าน จำนวน 24 คน กรรมการเหมืองฝาย 3 คน กรรมการหมู่บ้าน 14 คน สมาชิกอบต. 4 คน ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน 8 คน ตัวแทนกลุ่มเยาวชน 3 คน และอื่นๆ อีก 12 คน รวมเป็น 68 คน และจะประชุมคัดเลือกกรรมการบริหารขึ้นอีก 5 คน คือ ประธาน รองประธาน 2 คน เลขานุการ และเหรัญญิก โดยมีผู้ใหญ่บ้านทั้งสองหมู่บ้านเป็นที่ปรึกษา

มีการแบ่งพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ เป็น 3 ประเภทคือ

1. ป่าน้ำจืด พื้นที่ 60 ไร่ เป็นป่าอนุรักษ์ มีสภาพเป็นป่าเบญจพรรณ มีต้นสักขึ้นเป็นจำนวนมาก และมีต้นตะเคียนใหญ่ มีน้ำซับไหลออกมาตลอดทั้งปี ชาวบ้านถือว่าเป็นป่าศักดิ์สิทธิ์เชื่อว่ามีความวิญญานของเจ้าพ่ออยู่คำสั่งสติดอยู่ช่วยปกป้องรักษาป่าผืนนี้ ชาวบ้านสามารถเข้ามาเก็บหาของป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักต่างๆ นำไปบริโภคได้ เว้นแต่ห้ามตัดไม้ทุกชนิด ในบริเวณป่าน้ำจืดเด็ดขาด

2. ป่าไหล่ตอย หรือป่าตอย พื้นที่ป่ามีความลาดชันสูง มีพื้นที่ประมาณ 2,400 ไร่ เป็นป่าอนุรักษ์ 1,900 ไร่ สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าเต็งรัง เป็นแหล่งอาหาร สมุนไพร ไม้พื้ และพื้นที่ประมาณ 500 ไร่ เป็นป่าใช้สอย ไม้สร้างที่อยู่อาศัยซึ่งต้องได้รับอนุญาตและอยู่ในการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดจากคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว

3. ป่าริมห้วย อู๋ริม ผังลำน้ำแม่สาร เป็นป่าใช้สอย สภาพป่าบริเวณนี้จะเป็นไม้ยืนต้นผสมไม้พุ่มไม้ล้มลุก รวมทั้งผักต่างๆ ที่ชอบขึ้นอู๋ริมน้ำ เช่น ผักกูด ผักหนาม บอน เป็นต้น ชาวบ้านจึงใช้ประโยชน์เป็นแหล่งอาหาร และแหล่งไม้ใช้สอย

กฎระเบียบการรักษาป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว

1. ห้ามตัดไม้ในเขตป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอยก่อนได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน
2. ไม้ล้มในป่าตามธรรมชาติให้นำมาใช้ประโยชน์ส่วนรวมและมีประโยชน์สูงสุด
3. ห้ามนำสมุนไพรที่หายากออกจากป่า ยกเว้นได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน
4. ห้ามขุดรากผักหวานออกจากป่า อนุญาตให้นำแต่เมล็ดออกจากป่าได้
5. ห้ามนำกล้วยไม้ทุกชนิดออกจากป่า
6. ห้ามล่าสัตว์ทุกชนิดในเขตป่าชุมชน
7. การจะนำหิน ดิน ในเขตป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์จะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนก่อน และจะอนุญาตเฉพาะแต่คนทุ่งยาวเท่านั้น
8. ห้ามราษฎรหมู่บ้านอื่นเข้ามาหาสัตว์น้ำทุกชนิด ในเขตหมู่บ้านทุ่งยาว เพื่อนำไปขาย
9. อนุญาตให้ราษฎรหมู่บ้านอื่นเข้ามาเก็บเห็ดในป่าได้

ระเบียบการใช้ประโยชน์

การขออนุญาตนำไม้ในป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์

1. การขออนุญาตนำไม้มาสร้างบ้าน ขอได้ไม่เกิน 15 ต้น โดยขนาดไม้ขึ้นอยู่กับพิจารณาของคณะกรรมการป่าชุมชน
2. การขออนุญาตนำไม้มาสร้างที่พักในไร่ (ห้าง, ตูบ) ขอได้ไม่เกิน 12 ต้น ขนาดไม่เกิน 6 นิ้ว และขอได้ปีละ 10 รายเท่านั้น โดยห้ามตัดไม้สักเด็ดขาด
3. การเข้าไปหาไขมดแดงในป่า ห้ามเผา และการขุดหน่อไม้ ห้ามขุดลึกลงไป

บทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ

1. ผู้ใดลักลอบตัดไม้ในเขตป่าใช้สอยปรับ นิ้วละ 2,000 บาท และยึดของกลาง โดยวัดเส้นผ่าศูนย์กลางคูณด้วยความยาว 2 เมตร
2. ผู้ใดลักลอบตัดไม้ในเขตป่าชุมชนอนุรักษ์ปรับ นิ้วละ 2,000 บาท และยึดของกลาง โดยวัดเส้นผ่าศูนย์กลางคูณด้วยความยาว 2 เมตร
3. ผู้ใดนำพืชและสมุนไพร ทุกชนิดออกจากป่าชุมชน ปรับ 2,000 บาท

10.4 กิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการป่า

- กิจกรรมตามประเพณี ได้แก่ การสืบชะตาป่า เช่นไหว้ศาลเจ้าพ่ออยู่คำ
- การป้องกัน ไฟป่า ได้แก่ ปลูกป่า ทำแนวกันไฟ
- การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เน้นการใช้ประโยชน์ภายใต้กฎระเบียบอย่างเคร่งครัด โดยกฎระเบียบนี้เรียกว่า “สัญญาประชาคมหมู่บ้านทุ่งยาว ผู้ใดจะกล่าวหาว่าไม่รู้กฎระเบียบนี้แล้วปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎหมายไม่ได้”

10.5 ทิศทางและแนวทางการจัดการในอนาคต

- การพัฒนาเครือข่าย เนื่องจากชุมชนมีกระบวนการจัดการป่าชุมชนมาอย่างยาวนาน ตลอดจนมีผู้นำที่เข้มแข็ง และมีองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนหนุนเสริมการทำงาน จึงได้มีการพัฒนาสร้างเครือข่ายป่าชุมชนทั้งในระดับจังหวัด ระดับภาคเหนือ และระดับประเทศ